

Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD 10007
Хмельницького національного університету
д.е.н., професору Марії ДИСІ

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора економічних наук, професора, завідувача
кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського» **ТУЛЬЧИНСЬКОЇ Світлани**
Олександрівни на дисертаційну роботу Шевченко Лілії Вікторівни на тему
«Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями», подану до
разової спеціалізованої вченої ради Хмельницького національного університету
на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та
поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт

У сучасному світі, що стрімко глобалізується, **іноземні інвестиції** є критично важливим каталізатором для економічного зростання та сталого розвитку будь-якої країни. Для України, яка прагне модернізації та інтеграції у світову економіку, залучення та ефективне управління цими інвестиціями набуває стратегічного значення. Вони не просто поповнюють державний бюджет, а й є рушійною силою для впровадження інноваційних технологій, створення нових високооплачуваних робочих місць, розвитку конкурентоспроможних галузей і, як наслідок, підвищення загального добробуту населення.

Однак, шлях до залучення значних обсягів іноземного капіталу не є простим. Україна стикається з низкою викликів, серед яких: нестабільність економічного середовища, недосконалість правової системи, високі корупційні ризики та, безумовно, геополітична напруженість. Ці фактори створюють перешкоди для потенційних інвесторів, ускладнюючи прогнозування прибутковості та безпеки їхніх вкладень. За таких умов, глибоке розуміння сутності та механізмів управління іноземними інвестиціями, аналіз

міжнародного досвіду та адаптація його до національних реалій стають першочерговим завданням.

Дослідження поточного стану іноземного інвестування в Україну є не менш важливим. Воно дозволяє не лише оцінити динаміку та структуру вже залучених коштів, але й виявити ключові фактори, що впливають на інвестиційну привабливість країни. Використання сучасних економіко-математичних та економетричних методів дає змогу кількісно оцінити ці взаємозв'язки, визначити «вузькі місця» та ідентифікувати потенційні точки зростання. Такий аналіз є фундаментом для розробки обґрунтованих рекомендацій та політики, спрямованої на поліпшення інвестиційного клімату.

Кінцевою метою дослідження є розробка та впровадження ефективних моделей управління іноземними інвестиціями. Це дозволить не тільки мінімізувати ризики, а й максимізувати користь від залученого капіталу для національної економіки. Застосування інноваційних підходів, таких як нечітка логіка, дозволяє враховувати багатофакторність та невизначеність інвестиційного середовища, що є особливо актуальним для України. Такі моделі можуть стати потужним інструментом для оцінки інвестиційного клімату, допомоги у прийнятті зважених рішень і формуванні довгострокової стратегії залучення прямих іноземних інвестицій.

Всебічне дослідження питань, пов'язаних з управлінням іноземними інвестиціями, є життєво необхідним для забезпечення сталого економічного розвитку України, її успішного повоєнного відновлення та посилення позицій на світовій арені. Результати такого дослідження можуть стати основою для формування ефективної державної інвестиційної політики, що сприятиме прискоренню економічного зростання та підвищенню якості життя громадян.

Таким чином, обрана тема є надзвичайно важливою як у теоретичному так і в практичному вимірах, відповідає сучасним потребам інвестиційного розвитку держави та сприяє вдосконаленню механізмів прийняття управлінських рішень у сфері іноземного інвестування.

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми Хмельницького національного університету «Моделювання стратегій безпечного розвитку інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем» (державний реєстраційний номер 0122U001212), що підтверджує його відповідність стратегічним напрямам розвитку економічної науки в Україні. Результати дослідження, зокрема розробка класифікації факторів та моделі оцінки інвестиційного клімату з використанням нечіткої логіки, мають практичне значення для державної інвестиційної політики та корпоративного управління, а також відображені в наукових публікаціях та апробовані в межах навчального процесу.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, вирізняються високим рівнем наукової обґрунтованості, що зумовлено системним аналізом багаторівневої структури чинників, які впливають на процеси іноземного інвестування в Україні. Дослідження базується на опрацюванні широкого спектра наукових джерел, вітчизняного та зарубіжного досвіду, чинного законодавства, а також статистичних даних і аналітичних звітів міжнародних організацій. Це дозволило авторці сформувати цілісну концепцію управління іноземними інвестиціями з урахуванням економічних, організаційних та психологічних чинників.

Застосування комплексного підходу до аналізу інвестиційного клімату забезпечило об'єктивність і доказовість сформульованих положень, що підсилено використанням як економетричних так і нечітких логічних моделей. Практична спрямованість дослідження, адаптивність запропонованої моделі до різних умов інвестування та можливість її використання на рівні підприємств, регіонів і держави створюють підґрунтя для підвищення ефективності прийняття управлінських рішень у сфері іноземного інвестування. Отримані у дисертаційній роботі наукові результати, пропозиції, висновки та рекомендації є науково-обґрунтованими та достовірними, що забезпечується застосуванням

сучасних методів наукових досліджень, серед яких використано наступні методи: аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, статистичних методів, кореляційно-регресійного аналізу, метод нечіткого виведення.

Автором проведено дослідження із використанням ґрунтовної бази вітчизняних та зарубіжних джерел, що включені до списку літератури (243 найменування). Це свідчить про якісне опрацювання теми дисертації, що відображено у науковому доведенні усіх окреслених положень та формулюванні висновків дисертації.

Високий рівень достовірності наукових розробок, отриманих у дисертації, підтверджується застосуванням у процесі дослідження: міжнародних та вітчизняних нормативних документів, офіційних статистичних матеріалів, статистичних даних Міністерства соціальної політики України, НБУ, доповідей міжнародних організацій (ООН, Всесвітній економічний форум), монографій, наукових праць зарубіжних та вітчизняних вчених, інформаційних ресурсів мережі Інтернет, результатів власних досліджень автора. Загалом, дослідження базується на міждисциплінарному підході, оскільки предмет дослідження охоплює питання різних наукових дисциплін і потребує їхнього цілісного висвітлення. Наукові положення, результати, висновки дисертації підтверджуються публікаціями у наукових виданнях та їх апробацією на науково-практичних конференціях. Достовірність наукових висновків і рекомендацій підтверджена їх практичним впровадженням.

Зміст дисертаційної роботи

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг наукової роботи становить 282 сторінки. Робота містить: 23 таблиці; 12 рисунків, список використаних джерел складається із 243 найменувань.

Дисертаційна робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів. Зміст дисертації відповідає меті і завданням дослідження. Робота

написана у науковому стилі, проілюстрована відповідними рисунками, таблицями, графіками. У вступі розкрито актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено предмет та об'єкт, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів дослідження, наведено відомості про апробацію і впровадження.

Перший розділ дисертації «Теоретико-методичні основи управління іноземними інвестиціями» закладає концептуальний фундамент дослідження, зосереджуючи увагу на еволюції категоріального апарату, сутності та класифікації іноземних інвестицій, підходах до їх оцінювання та управління. Авторка здійснює критичний огляд вітчизняних і зарубіжних наукових підходів до визначення інвестицій, пропонує власне трактування поняття з урахуванням критерію «ефект досягнення мети», який відображає не лише економічну, а й соціальну або інноваційну результативність капіталовкладень. У розділі проаналізовано класифікаційні підходи до факторів впливу на ПІІ, обґрунтовано необхідність включення психологічних чинників як складової поведінкової економіки. Також здійснено порівняльний аналіз законодавчого забезпечення іноземного інвестування в Україні та регуляторних практик провідних країн світу, що створює передумови для подальшого адаптаційного моделювання.

Другий розділ «Аналіз прямого іноземного інвестування в Україну» присвячено емпіричному аналізу динаміки, структури та чинників впливу на ПІІ в Україні з використанням статистичних, економетричних та моделювальних підходів. Застосовано методи кореляційно-регресійного аналізу для оцінки залежностей між інвестиційним кліматом та окремими соціально-економічними, політичними й організаційними показниками. У роботі виявлено нерівномірність просторового розподілу іноземних інвестицій, залежність від офшорних каналів та домінування сфери послуг серед пріоритетних напрямів. Значну увагу приділено розкриттю ролі соціальних факторів у формуванні інвестиційної привабливості, доведено їх статистично значущий вплив, що було раніше недостатньо враховано в аналогічних дослідженнях. У підсумку –

авторка формує основи для побудови нової моделі оцінки інвестиційного клімату на міждисциплінарному перетині економічної та поведінкової теорій.

Третій розділ «Розробка моделі управління іноземним інвестуванням» має практичну спрямованість та містить авторську концепцію використання нечіткої логіки для моделювання інвестиційного клімату країни, регіону чи підприємства. Обґрунтовано доцільність застосування нечітких множин у випадках, коли наявні показники мають нечисловий або змішаний характер, що дозволяє залучити експертну оцінку до системи прийняття рішень. Розроблено дворівневу модель, яка інтегрує економічні, організаційні та психологічні фактори, поділені на якісні й кількісні. Запропоновано індикативні параметри ефективності інвестиційного середовища, алгоритм побудови експертної системи на основі логічних правил та приклади практичного використання моделі у прийнятті рішень інвесторами та державними службовцями. Розділ завершується обґрунтуванням гнучкого підходу до формування інвестиційної політики на всіх рівнях економічної системи та рекомендаціями щодо подальшого вдосконалення методів управління іноземними інвестиціями.

Висновки і рекомендації логічно випливають із виконаних досліджень і підтверджуються довідками про впровадження результатів дисертаційної роботи.

Наукова новизна отриманих результатів

Наукові положення Шевченко Лілії Вікторівни сформульовані самостійно та відображають особистий внесок дисертанта в розвиток економічної науки. Проведений аналіз дисертаційної роботи та публікацій автора дозволяє підтвердити наявність елементів наукової новизни, які викладені конкретно, послідовно і системно. Найважливішими науковими результатами, отриманими здобувачем, є такі: *удосконалено* класифікацію факторів, які впливають на стан інвестиційного клімату, що розділяє можливі фактори за ознакою змісту на три групи: економічні, організаційні та психологічні. Також застосована додаткова ознака «вимірювання», яка дозволяє розділити фактори кожної групи на якісні

та кількісні, що має значення для дослідження їх впливу за допомогою моделювання; *удосконалено* модель нечіткої логіки, що дозволяє задіяти для визначення рівня інвестиційного клімату не тільки якомога більшу кількість показників, а і враховувати, в тому числі, так звані якісні показники, що раніше не брали до уваги через неможливість їх кількісного вимірювання; *набуло подальшого розвитку* трактування категорії «інвестиції», яке запропоновано доповнити «ефектом досягнення мети», що буде означати високу чи низьку результативність капіталовкладень при досягненні нематеріальних цілей інвестування; *набуло подальшого розвитку* застосування економетричних методів, а саме кореляційно-регресійного аналізу до дослідження впливу факторів на процеси прямих іноземних інвестицій в Україну, що дало можливість визначити вплив деяких соціальних факторів, які раніше не враховувалися при аналізі, що дало можливість показати, що між соціальними факторами та станом інвестиційного клімату в Україні існує достатньо щільний кореляційний зв'язок і вплив цих факторів необхідно враховувати в подальших дослідженнях.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації

Викладені в дисертації наукові положення є надійною основою для подальших досліджень і вдосконалення теоретичних, методичних та прикладних засад управління іноземними інвестиціями в умовах трансформаційної економіки. Вони сприяють поглибленню наукового розуміння комплексного впливу економічних, організаційних та психологічних факторів на інвестиційний клімат країни, регіонів і суб'єктів господарювання.

Вагоме теоретичне і прикладне значення мають отримані результати, зокрема: – уточнено понятійний апарат у сфері іноземного інвестування, зокрема введено категорію «ефект досягнення мети» як новий критерій ефективності інвестицій; – обґрунтовано нову класифікацію факторів впливу на іноземні інвестиції, що охоплює економічні, організаційні та психологічні аспекти з урахуванням можливостей їх якісного та кількісного вимірювання; –

побудовано моделі оцінювання інвестиційного клімату з використанням інструментів теорії нечіткої логіки, що дозволяють враховувати як статистичні дані так і експертні оцінки; – виявлено значний кореляційний зв'язок між соціальними факторами та інвестиційною привабливістю, що вимагає їх урахування у формуванні інвестиційної політики; – розроблено практичні рекомендації щодо використання моделей оцінки інвестиційного клімату органами державної влади та бізнес-структурами для ухвалення інвестиційних рішень.

Сформовані науково-практичні висновки та рекомендації дисертаційної роботи були впроваджені у діяльність підприємства ТОВ «ОРТО-ПРО» для оцінки власної інвестиційної привабливості (довідка №238 від 12.12.2024 р.), а також використані в навчальному процесі кафедри економіки, аналітики, моделювання та інформаційних технологій в бізнесі Хмельницького національного університету під час викладання навчальних дисциплін та підготовки студентських кваліфікаційних робіт (довідка №4/13 від 04.12.2024 р.).

Повнота викладення наукових і практичних результатів дисертації в опублікованих роботах

За результатами дослідження опубліковано 22 наукових праці, загальним обсягом 7,87 друк. арк., у тому числі 1 стаття у наукових періодичних виданнях, які індексуються у наукометричних базах даних Scopus та Web of Science; 8 статей у наукових фахових виданнях України; 14 наукових публікацій, що додатково відображають результати дослідження. Опубліковані наукові праці у повній мірі відображають зміст дисертаційної роботи. Аналіз публікацій автора дозволяє зробити висновок про повноту викладу основних наукових положень його дисертаційної роботи у науковій літературі. Кількість публікацій є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії відповідно до вимог.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності

Аналіз тексту дисертації, а також публікацій здобувача свідчать про відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. Зокрема, дисертаційна робота містить посилання на джерела інформації; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає прагнення автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, використанні методики досліджень та інформаційні ресурси.

Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації

Порівняльний аналіз анотації та основних положень дисертації Шевченко Лілії Вікторівни засвідчує їх повну відповідність. Анотація не містить інформації, яка б була відсутня у тексті дисертаційної роботи. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукові результати, отримані в дисертаційному дослідженні та їх практичне значення, слід відзначити окремі дискусійні моменти та висловити деякі зауваження стосовно роботи Шевченко Лілії Вікторівни.

У дисертаційній роботі практично не враховано ключові сучасні тенденції, які суттєво впливають на глобальні процеси іноземного інвестування. Зокрема, було досліджено вплив цифрової трансформації на привабливість країн і секторів економіки для інвесторів, не розглянуто роль ESG-факторів (екологічних, соціальних та управлінських критеріїв), які вже стали невід'ємною частиною інвестиційних стратегій провідних міжнародних компаній. У роботі варто було б приділити більше уваги даному питанню.

Попри високу актуальність теми та спробу адаптації моделі управління іноземними інвестиціями до українських реалій, у дисертації, на нашу думку,

недостатньо описано аналіз впливу ключових глобальних трендів, що визначають сучасну інвестиційну політику на міжнародному рівні. Робота виграла, якби дисертантка врахувала динамічні процеси цифрової трансформації, які дедалі більше визначають інвестиційну привабливість секторів та країн у цілому.

Дисертація акцентує увагу на новизні включення психологічних факторів та застосуванні нечіткої логіки для оцінки інвестиційного клімату. Однак, було б доцільно більш детально розкрити, яким чином запропонована модель забезпечує суттєву практичну перевагу над існуючими кількісними моделями, особливо з точки зору точності прогнозування або ефективності прийняття рішень, окрім простого включення якісних факторів.

Автором у дисертації побіжно згадується міжнародний досвід регулювання інвестиційних процесів, зазначаючи, при цьому, три підходи та надаючи деякі приклади з розвинутих країн. Для посилення цього аспекту було б доцільно розширити обговорення можливостей перенесення цього іноземного досвіду на український контекст, враховуючи специфіку економічного та політичного середовища України.

Дисертація обґрунтовує необхідність застосування нечіткої логіки через обмеження економетричних методів у роботі з якісними та «нечіткими» факторами, що впливають на прямі іноземні інвестиції. Було б корисно більш чітко розмежувати конкретні економетричні обмеження, що виникали при спробах моделювання цих «нечітких» факторів у контексті українського інвестиційного клімату, можливо, наводячи конкретні приклади таких обмежень з попередніх досліджень автора або суміжних робіт. Це додатково зміцнило б обґрунтування переходу до підходу нечіткої логіки.

Наведені вище міркування є підставою для дискусії під час захисту дисертації, що підкреслює складність досліджуваної проблематики. Водночас, вони не впливають на загальну позитивну оцінку результатів дослідження, проведеного Шевченко Лілією Вікторівною.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Шевченко Лілії Вікторівни на тему «Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями» є завершеною, самостійно виконаною працею. Обрану тему дисертації розкрито, поставлену мету досягнуто, задачі дисертаційної роботи вирішено. Основні наукові положення роботи обґрунтовано, достатньо повно висвітлено в опублікованих наукових працях. Дисертацію виконано на достатньо високому науково-теоретичному, методичному та практичному рівнях. На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Шевченко Лілії Вікторівни на тему «Моделювання процесів управління іноземними інвестиціями», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Шевченко Лілія Вікторівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри економіки і
підприємництва
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Світлана ТУЛЬЧИНСЬКА

підпис пр.

ЗАСВІДЧУЮ

Відділ кадрів

підпис

пр-ще